

nak, az emberek szabadon javasolnak és választanak a felkínált alternatívák közül. A módeit valóban megváltozott, csak hogy mindez két sötétkék borítólap között, nyolcvan sűrűn nyomtatott oldalon és néhány eltökélt entellektüel tudatában zajlott le, nem az ezen kívül lévő világban, abban az országban, melyből a fiatal diplomások változatlanul tömegesen menekülnek, ahol az etnikai feszültség bármikor polgárháborúban törhet ki, ahol a törvényhozás egy év alatt négy törvényt fogadott el...

Az Izbor persze tovább fejlődik, az elmélet egyre magasabb régiókban szárnyal, s ez a jelen helyzetben csak azt jelentheti, hogy egyre inkább egybeesik a lap szerzőinek és olvasóinak tábora.

KRASZTEV PÉTER

BUDAPEST REVIEW OF BOOKS. ENGLISH SUPPLEMENT

Örömmel értesítjük olvasóinkat: a BUKSZ lehetőséget kapott arra, hogy a magyarországi társadalomtudományos könyvtermelés kritikai értékelésével eljusson a nemzetközi olvasóközönséghez is. A Wissenschaftskolleg zu Berlin és az Otto- und Martha Fischbeck Stiftung támogatásával ez év végétől minden számunkhoz 32 oldalas English Supplement (E.S.) fog kapcsolódni, amit a nemzetközi sajtóplacon terjesztünk. Az E.S. füzetei három rovatot tartalmaznak majd: a vonatkozó BUKSZ szám részletes tartalmi ismertetését (ez lehetőséget adhat a velünk együttműködési szándékát kifejezésre juttató New York Review of Books, Liber és más recenziós lapok számára, hogy egyes cikkeket átvegyenek tőlünk); minden számból egy hosszabb és két-három rövidebb bírálat angol fordítását; továbbá egy hír-rovatot, ami a Magyarországon alakuló fontosabb új tudományos intézmények, társula-

tok, nemzetközi érdekességű tudományos konferenciák, kutatási tervek bemutatását végzi. Egy ilyen hír-rovat természetesen a „belföldi” olvasó számára is érdekes lehet, hiszen nincs folyóirat, mely a társadalomtudományok egészéről, akár negyedévenként, ilyen képet adna. Felhívjuk tehát mindazokat a tudományos intézményeket, illetve kutatókat, akik szívesen látnák intézményüket, munkacsoportjuk, rendezvényeik bemutatását lapunk magyar illetve angol rovatában, keressenek meg bennünket híradásaikkal.

A SZERK.

HOL A GYEHENNA MOSTANÁBAN?

A vallástörténészek rég felfedezték, hogy a pokol, a (többé-kevésbé örök) szenvedések helye más-más „éghajlati” tulajdonságokkal bír attól függően, hogy a nép, melynek mitológiájában él, milyen éghajlati körülmények között lakik. A mediterrán népeknél – így a Bibliában is – a pokol, a gyehenna az örök tűz helye, a kibírhatatlan forróságé, északon, a skandinávoknál az örök fagyé. Palesztina lakói számára a fagy meleg volt az emberhez méltatlan élet legkifejezőbb metaforája, míg a skandinávok számára a hideg, a mindenütt leselkedő fagy. A pokol mindig az, ami legközelebb van, ami reálisan fenyeget. A pokol a környezetünk, a pokol már belénk is hatolt. Távoli tájak furcsa veszélyeit miért is tennénk a pusztulás mércéjévé? Talán még enyhülést is jelentenek szemünkben, hiszen erejüket messziről nem ismerhetjük – hány-szor kívántuk nyáron, hogy bebújhatnánk a frízsidebe, de milyen lehet egy hűtőházba véletlenül bejárva fagyhalált szenvedni?

A magyar nyelv ápolóinak és védőinek szemében a fő rossz mindig is a német hatás volt. „Csúf germa-

nizmus” – milyen megszokottan, bevetten hangzik ez. „Csúf gallicizmus”? „Csúf anglicizmus”? „Csúf itallanizmus”? Ugyan ki féltene ezekről a magyar nyelvet. Az olaszok szépek, a franciák elegánsak, az angolok leleményesek. De a németek, azok közel vannak, és csúf germanizmusokat használnak.

De hát mi csúf van az izesen németes kifejezésekben, a törő met-szett germanizmusokban? A német nyelv csúnyább volna, mint a francia vagy az angol? Szó sincs róla. A kemence vagy a Jégverem ön-magában nem rossz, csak ha túl közel kerülünk hozzá, pláne ha beléje szorulunk. A magyar nyelv nagykorúsításának időszakában a fő veszély a német hatás volt, a király sem tudott magyarul (bár Széchenyi aztán megtanult), s minden magasabb műveltség, civilizáció a németen keresztül érkezett. Ez pedig a magyart – a kelet-európai nacionalista gondolkodás közegében – romlással, pusztulással fenyegette.

Mire e nagykorúság bekövetkezett, tömördek német elem gyökeresedett meg a magyarban (*eingeblidet* = „beképzelt”), s így a két nyelvben a szófűzés, az Idiomatika, a gondolkodásmód nagyon-nagyon hasonló. Nem csoda, hogy a német sokkal könnyebb egy magyar számára, mint mondjuk az angol: ha egyszer a német grammatikát és a szókincset megtanulta az ember, ezek többé-kevésbé analóg használatával elboldogul. Németül a Hold az *Mond*, a komp az *Fähre*, a holdkomp (amivel az űrhajó és a Hold között ingáztak) pedig *Mondfähre*. Angolul ugyanez *moon*, *ferry* – de *lunar module*. A németek ugyanazt akarják kifejezni, mint a magyarok (csak más formális eszközökkel), de a franciák vagy az angolok nemcsak másképp, hanem mást is beszélnek.

Aztán a német hatás a háttérbe szorult, egy-két generáció felnőtt a német nélkül. Lépett-e helyébe más hasonló „veszély”, támadt-e a németnek riválisa a „fő romlás” funkciójában? A kisebbségben élő magyarságnál nyilvánvalóan a helyi többségi nyelv. De a politikai Magyarország területén? Sose korholt

minket a magyartanár, hogy beszédünkbe ne keverjünk csúf ruszsi-cizmusokat.

Ma az angol az a nyelv, mely leginkább hat a többi nyelvekre: a franciák szemében, ugyebár, az angol a gyehenna. De vajon elérkezett-e az angol már ide Kelet-Európába? A hazai nyelvvédők keveset törődnek az anglicizmusokkal, és a tanítóképzőkben sem azt tanítják egyelőre, hogy hogyan gyomláljuk ki az angolos fordulatokat a kicsinyek beszédéből. Hurrá: talán elérte a magyar nyelv és a magyar kultúra a nagykorúságot, amikor örömmel és kiegyensúlyozottan veszi át az idegen hatásokat, amikor már nem az antitézis, hanem a szintézis a pálya.

De nem. Ne legyünk beképzettek (!). Ismerjük be: egyszerűen nem tudnak itt az emberek annyira angolul, hogy ez a veszély fennállna – mert ugye pár tucat vagy akár pár száz szó, márkanév, üzleti fogalom nem csinál nyarat. Mondhatja mindenki, hogy „lízing” meg „szponzor” meg „szoftver”, ez nem az igazi hatás. Az lenne a hatás, ha azt mondanánk: „Manci kissé a kövér oldalon van” (*a bit on the fat side*), vagy „Bánsz várni egy percet?”. Hol vagyunk még ettől – miközben örömmel olvassuk a *Frankfurter Allgemeine*-ben a mai keletnémet helyzetről, hogy *wie das sich der kleine Moritz vorstellte*, „ahogy azt a Móricka elképzeli”. Mintha ügyetlen tükörfordítás volna a magyarból...

Az angolos fordulatok vagy szófűzés mód behatolása talán törvényszerűen be fog következni: a

nyelvek természete az, hogy hasanak egymásra, a hatást sokallni vagy kevesellni inkább csak izlésbeli (vagy homályosan erkölcsi) alapon lehet. Mindenesetre tünetértékű, hogy a magyart minden külső hatástól féltő nyelvvédők mily kevéssé fordítják mérgezett nyilatukat az angol hatás, az anglicizmusok felé. Ennek azonban csak egyik oka az, hogy továbbra is a németek vannak közel, és nem az angolok-amerikaiak.

A másik ok – megkockáztatom – magukban a nyelvekben keresendő. Ha a pokolnak nem is, az oda vezető útnak gyönyörtelének kell lennie (különben ki menne oda?). Hiába áldozott le a német nyelvű birodalmak ideje (hm), hiába a hazai némettudás hanyatlása – a német mintha változatlanul alkalmasabb volna egy-egy édes bűn elkövetésére, nyelvközi flörtre, mint az angol. Gyere, te nímánd – igen; gyere, te nóbadi – nem. Az angol szavakat nem is lehet rendesen a magyarba keverni: vagy angolos klejtésre vált át az ember, ami nevetséges, vagy teljesen elmagyarosítja (*Szekőré*), ami szintén az. Német szavakkal ilyen gond nincs, az évszázadok kialakították magyarbani kezelésük gördülékeny úzusát. Még aki nem tud németül, az is mond olyanokat, hogy „für alle felle” meg „ehhez zicflejs kell”, és legkiváltképp olyanokat, hogy „Szepi felvág az új motorjára”. Ez utóbbi az Értelmező Szótár szerint persze „helytelen, illetve kerülendő”. A gyehenna változatlanul közel van, és változatlanul édes az oda vezető út.

■ NÁDASY ADÁM